

Stichting Oude Gelderse Kerken, Postbus 7005, 6801 HA ARNHEM, (026) 355 25 55

www.oudegeldersekerken.nl

info@oudegeldersekerken.nl

Het jaar 2007 in grote lijnen

De voortgaande ontkerkelijking eist zijn tol. Steeds meer kerken worden overbodig en dreigen te vervallen. Dit komt in een stroomversnelling door kerkelijke fusies, zoals de PKN.

In plaats van met twee kan men dan met één gebouw toe.

Het behoud van ons religieus erfgoed is ook 32 jaar na de oprichting van de Stichting Oude Gelderse Kerken (SOGK) actueler dan ooit. Daarom is het nog steeds de drijfveer van het bestuur om zich voor het behoud en zonodig het beheer van monumentale kerken en andere religieuze monumenten op Gelders grondgebied in te zetten.

Door enthousiaste vrijwilligers is in 2007 weer veel werk verzet om te trachten ons erfgoed voor de komende generaties in stand te houden. Door onderhoud en restauratie, het stimuleren van multifunctioneel hergebruik en het promoten van onze religieuze monumenten wil de stichting het erfgoed behoeden voor verval. Donateurs zijn een belangrijke voorwaarde om hiermee door te kunnen gaan. Door middel van o.a. lezingen, excursies en publicaties, waaronder het eigen kwartaalblad Venster, tracht de SOGK zoveel mogelijk mensen te interesseren voor de cultuurhistorische rijkdom van onze religieuze monumenten.

E. van der Vliet-Bats, secretaris SOGK

mei 2008

Donateurs en P.R.

Donateurs

Het aantal donateurs op 31 december 2007 was 1286. Het donateursbestand vergrijsst en de ontkerkelijking gaat door. Het probleem is: hoe bereiken we jongeren en hoe maken we hen bewust van ons religieus erfgoed? Het SOGK probeert op verschillende manieren meer naamsbekendheid aan de stichting te geven en jongere donateurs aan zich te binden.

De donateursdag

Op zaterdag 17 maart 2007 vond in de N.H. kerk te Bennekom de donateursdag plaats. Deze dag werd bezocht door een groot aantal donateurs, die van de rondleiding met uitleg in deze prachtig gerestaureerde kerk genoten. Tijdens de donateursvergadering werd ingegaan op diverse recente ontwikkelingen binnen de SOGK, en kreeg de aanwezigen een overzicht van de financiële situatie.

Excursies in 2007

Ook in 2007 zijn er voor onze donaterus weer twee excursies georganiseerd.

De voorjaarsexcursie vond plaats op zaterdagen 2 juni en stond met het bezoek aan de Ewaldenkerk in Druten mede in het teken van het Cuypersjaar. Daarnaast kwam bijna de hele kerkenbouwgeschiedenis aan bod via de oude kerk van Elst met Romeinse en vroegchristelijke fundamenten, de oude kerk van Bemmelen met romaanse en gotische delen, de achttiende-eeuwse protestantse kerk van Boven-Leeuwen en de RK wederopbouwkerk uit 1950 in Elst. De najaarsexcursie vond plaats op 29 september en ging naar pseudo-basilikale middeleeuwse kerken in het graafschap Buren, te weten Beusichem, Buurmalsen, Tricht en Buren zelf. Naast de bouwgeschiedenis was er met name ook aandacht voor de muurschilderingen.

Beide excursies hadden rond de negentig deelnemers, zodat we zoals de laatste jaren gebruikelijk, met twee bijna volle bussen op stap gingen. Dit is qua logistiek en qua begroting een gunstige situatie. Het waren twee interessante en goed voorbereide excursies.

Het bestuur van de SOGK is de leden van de excursiecommissie veel dank verschuldigd.

Kwartaalblad Venster

Het contact met de donateurs is belangrijk. Deze krijgen via het blad Venster informatie en nieuws over de SOGK. Getracht wordt het blad aantrekkelijk te maken voor iedereen en de informatie op wetenschappelijk gebied diepgang te geven en toch leesbaar te houden.

Het blad geeft informatie over de stichting en wordt ook naar bibliotheken, kerken en veel Gelderse gemeenten gestuurd.

Educatief Project

In 2007 is hard gewerkt aan de realisatie van een Educatief Project. Mevrouw drs. Bernardine Beenackers, een deskundige op dit gebied, heeft voor ons lesbrieven opgezet. Het project in eerste instantie gericht op basisscholen in het Land van Maas en Waal. We beginnen met onze eigen kerken in Batenburg en Leur en de bedoeling is om het project later uit te breiden.

Scholen in de omgeving hebben enthousiast gereageerd op de aankondiging ervan.

Het kennisdoel is, dat kinderen na het project weten wat een kerk is. Dat ze beseffen dat het voor de mensen een belangrijk gebouw is en waarom. Ook leren ze enkele termen, die met het kerkgebouw te maken hebben. Per leergang wordt een ander onderwerp behandeld.

In 2008 gaat het Educatieve Project daadwerkelijk van start.

Lezing

Een lezing met dia's is gemaakt om presentatie te kunnen geven aan verenigingen en geïnteresseerde groepen. Een aantal gekwalificeerde vrijwilligers, die in verschillende delen van de provincie wonen, is bereid gevonden om deze lezingen te verzorgen.

Overige P.R.

- Getracht wordt om de website goed bij te houden.
- Tijdens de Open Monumentendagen, waren enkele SOGK-kerken open voor publiek.

Geldersch Landschap en Geldersche Kasteelen

De Dienstverleningsovereenkomst die SOGK sinds 2006 is aangegaan met Geldersch Landschap en Geldersche Kasteelen is in 2007 gecontinueerd. SOGK bepaald het beleid en de diensten worden ingekocht bij GLGK. Enkele keren per jaar wordt deze samenwerking geëvalueerd. De samenwerkingsgebieden zijn:

- Het ondersteunen van de SOGK door GLGK op het gebied van personele en organisatorische aangelegenheden (o.a. vrijwilligersbeleid- en beheer), informatie en administratie.
- Het adviseren aan en het ondersteunen van de SOGK door GLGK op het gebied van onderhoud en restauratie.
- Het samenwerken op het gebied van educatie, voorlichting en communicatie.
- Het benutten van subsidiemogelijkheden.
- Het betrekken van het bezit van de SOGK bij het cultuur- en natuurtoeristische gebruik van de bezittingen van GLGK (evenementen, arrangementen, activiteiten).
- Het participeren in bestuurlijk maatschappelijke netwerken.

Contacten met de provincie**De ontwikkeling tot een Stichting Religieus Erfgoed in Gelderland.**

Provinciale Staten van Gelderland hebben in hun vergadering van 24 mei 2006 het subsidiebesluit 2006 – 2009 voor de SOGK vastgesteld. De provincie koos in het bovengenoemde besluit de SOGK als haar toekomstige uitvoeringspartner voor het helpen uitvoeren van het provinciaal beleid inzake religieuze monumenten. Dat is een veelomvattende taak, die de SOGK in haar huidige structuur niet adequaat kan vervullen. Daarom is in het Statenbesluit een nieuwe doelstelling geformuleerd voor de periode 2006 – 2009: professionalisering van de organisatie naar een Stichting Religieus Erfgoed (SRE).

Het bestuur van de SOGK stemt van harte in met dit besluit, omdat:

- de SOGK als zuivere vrijwilligersorganisatie de huidige omvang van het werk niet aan kan. Het vergt van sommige leden van het Dagelijks Bestuur al een inzet, die de normale omvang van vrijwilligerswerk verre te boven gaat. Het is echter onmogelijk om op deze basis verder te groeien, terwijl anderzijds zo'n groei in de komende tijd zeer voor de hand ligt. Dat komt omdat er steeds vaker (monumentale) kerken niet meer of nauwelijks voor de eredienst worden gebruikt en deze daardoor door de oorspronkelijke eigenaren niet meer onderhouden kunnen worden. De SOGK zou om dergelijke kerken in eigendom te kunnen verwerven dus tóch moeten professionaliseren.

- de SOGK het zeer waardeert dat de provincie Gelderland een eigen beleid ten aanzien van religieuze monumenten wil voeren en daar ook gelden voor zal vrijmaken. Dat is zeer welkom naast het vigerende Rijksbeleid; er is immers een onderhouds- en restauratie-achterstand bij religieuze monumenten. Bij het provinciale beleid hoort een private partner, die de provincie terzijde kan staan bij de uitvoering van dat beleid. De SOGK is de enige Gelderse organisatie die – na voldoende uitgroei en professionalisering – die rol zou kunnen vervullen.

Het bestuur van de SOGK ziet de weg naar professionalisering als een ‘groeimodel’, waarbij er geleidelijk gewerkt wordt naar de nieuwe situatie. Dat is van belang voor de voortgang van al het bestaande werk en voor het welslagen van nieuwe ontwikkelingen. Het bestuur gebruikt de periode van nu tot 2010 om de SOGK om te vormen tot een SRE. Dat vergt zaken als het vinden van enkele nieuwe bestuurders, de aanstelling van één professionele kracht, die het bestuur ontlast en de vorming van een Raad van Advies, die uit inhoudelijk deskundigen zal bestaan.

Om het provinciaal beleid tot een succes te maken is ook een plan noodzakelijk om met de vele partijen die een belang hebben bij de instandhouding van religieus erfgoed, goed te kunnen overleggen. De provincie heeft het initiatief genomen enkele eigenaars en beheerders van religieus erfgoed uit te nodigen om gezamenlijk een Platform Religieus Erfgoed te vormen. Op dit moment zijn daarin vertegenwoordigd het Aartsbisdom Utrecht van de R.K.Kerk, het CIO-K, de Stichting Behoud Kerkelijke Gebouwen Gelderland (binnen de PKN), de SOGK, de Monumentenwacht en de Provincie Gelderland.

De Plaatselijke Commissies (P.C. 's)

De Plaatselijke Commissies regelen in overleg met het bestuur van de SOGK de dagelijkse gang van zaken in hun kerken. Op 26 september 2007 vond de jaarlijkse overlegvergadering van het Algemeen Bestuur met de P.C.'s plaats in de Hervormde Kerk van Renkum. De aanwezige P.C.-leden deden verslag van de activiteiten en de problemen in hun plaatselijke kerk. Sommige kerken zijn, naast de erediensten tegenwoordig ook in gebruik als trouwlocatie voor zowel het kerkelijk als het burgerlijk huwelijk. Verder zijn er o.a. exposities en concerten. De afgevaardigden van de P.C.'s zijn bijgepraat over de plannen en de werkzaamheden van het bestuur.

Restauratie van de Oude Calixtuskerk

De slechte staat van de Oude Calixtuskerk in Groenlo baarde de SOGK de laatste jaren grote zorgen. Bovendien was de kerkelijke gemeente zo klein geworden dat een gebruik van het gebouw alleen voor de Hervormde Gemeente van Groenlo niet langer realistisch was. Gestreefd werd naar een multifunctioneel gebouw, dus naast restauratie ook revitalisatie. Dit plan paste goed in het Vestingstadplan van de gemeente Oost Gelre. Mede op basis van dit voornemen werd een Europese subsidie mogelijk naast de gebruikelijke rijkssubsidies. Doorslaggevend was de afgifte van een garantie door de gemeente Groenlo van € 310.000,-. De restauratie is eind 2005 gestart en op 7 december 2007 is de kerk weer feestelijk in gebruik genomen. Dit project vergde in 2007 veel tijd en aandacht van het bestuur van de SOGK.

De realisatie van de drie deelprojecten kleur in de kerk, glas-in-lood in de zuidbeuk, en het koororgel bleek financieel moeilijk. Hiervoor waren aanvullende fondsen nodig. Het beoogde koororgel bleek te duur te zijn, zodat er een tweedehands koororgel is aangeschaft.

De tachtigjarige oorlog

De Oude Calixtuskerk gaat een museale rol vervullen. Aan de hand van een klank- en lichtspel wordt de geschiedenis van de tachtigjarige oorlog verbeeld. Hiervoor waren wel een aantal bouwkundige voorzieningen nodig. Tevens waren er voorwaarden aan verbonden om de kerk geschikt te maken voor het klank- en lichtspel. De SOGK heeft een Stichting Vrienden van de Oude Calixtuskerk opgericht. De leden van deze stichting hebben het bedrijfsleven benaderd voor een bijdrage aan de museale inrichting. Dat het project aanspreekt bij het bedrijfsleven blijkt wel uit de toegezegde bedragen. De gemeente Oost-Gelre participeert in dit project.

Helaas is het niet gelukt om het project in het voorjaar van 2008 operationeel te hebben. Omdat het een duur project is, zijn we genoodzaakt om het Europees aan te besteden. Dit geeft de nodige vertragingen. Voor het beheer van het beoogde commerciële/ multifunctionele gebruik van de kerk wordt in 2008 een BV opgericht.

Opening Oude Calixtuskerk

Op vrijdag 7 december 2007 is de Oude Calixtuskerk feestelijk heropend. De Commissaris van de Koningin, de heer C.G.A. Cornielje, verrichte de openingshandeling door met één druk op de knop de glas-in-loodramen te onthullen. 's Avonds was de bevolking van Groenlo welkom bij optredens van talrijke plaatselijke artiesten en musici. Op zondag 9 december gaf het Achterhoeks Bachkoor en Orkest de Messiah van Händel te horen. De Oude Calixtuskerk leent zich goed voor deze prachtige uitvoering. Hopelijk wordt het een traditie.

Financiën

De Provinciale Staten van Gelderland hebben vastgesteld dat de SOGK over de jaren 2006 t/m 2010 op een jaarlijkse subsidie kan rekenen voor de werkzaamheden van de stichting. Voor het jaar 2007 bedroeg het subsidiebudget € 115.077,-.

De jaarrekening over 2007 is opgesteld onder verantwoordelijkheid van het bestuur van de stichting. De accountant zal de controle verrichten. De uitgaven van onze stichting worden ieder jaar hoger vanwege de stijgende kosten voor het onderhoud van onze gebouwen. Deze kosten worden meegenomen in de huurcontracten met de gebruikers. Het is de bedoeling dat de onderhoudskosten voor een deel worden gefinancierd uit de opbrengsten van de donaties. Het aantal donateurs moet dan ook groeien. Publicitaire acties, Venster en de website gefinancierd uit de subsidiebudget van de provincie.

De donaties en de opbrengst van de huren zijn onvoldoende om de kosten voor het onderhoud te dekken. Daarom zal het restant worden gefinancierd uit de rente van ons vermogen. Het vermogen is echter door de restauratie van de Oude Calixtuskerk aanzienlijk verminderd.

De restauratie van de Oude Calixtuskerk is in 2007 afgerond. Dit heeft veel gevraagd van onze financiën. De totale restauratie bedroeg ruim twee miljoen euro. De stichting is hiervoor afhankelijk van fondsenwerving en subsidies (o.a. uit Europa en van de RACM). Ook legaten zijn in dit kader van harte welkom.

Woord van dank aan

- Alle vrijwilligers, die zich inzetten voor het behoud van onze historische religieuze gebouwen. Zonder vrijwilligers zou de SOGK niet kunnen bestaan.
- De donateurs, die erg belangrijk zijn voor de SOGK. Zij zijn vaak zeer betrokken bij onze religieuze monumenten en ze vormen het draagvlak van de stichting.
- Schenkers van legaten. Zonder de legaten zouden restauraties niet mogelijk zijn.
- De provincie, die gelukkig het belang ziet van het behoud van ons religieus erfgoed en dit ondersteunt door middel van subsidies.
- De gemeente Oost-Gelre die het behoud van de OCK mede mogelijk maakte.

Toekomstwensen

- De goede contacten met de provincie blijven bestaan.
- De omzetting van de SOGK naar een Stichting Religieus Erfgoed leidt tot professionalisering van onze stichting. De SOGK zou graag meer middelen en mogelijkheden willen hebben om religieuze monumenten over te nemen met als doel deze in een goede staat te bewaren voor het nageslacht. Dit erfgoed moet zo mogelijk weer een functie krijgen in de samenleving.
- Groei (in aantal donateurs én monumenten) en professionalisering van de SOGK is nodig om religieuze monumenten blijvend te kunnen bewaren voor de toekomst. Onze kerntaak: het beheer van onze eigen gebouwen blijft hierbij belangrijk.
- De SOGK rekent erop, dat de overheid het belang inziet van het behoud van ons erfgoed en daartoe ook de financiële mogelijkheden geeft.
- De SOGK verwacht, dat de dienstverleningsovereenkomst met Geldersch Landschap en Geldersche Kasteelen (GLGK) een goede ondersteuning zal blijven bieden.
- In deze tijd van culturele verandering is het wenselijk, dat de inwoners van ons land waardering blijven houden/ krijgen voor ons religieuze landschap. Hieruit zal moeten voortvloeien, dat veel mensen zich zo betrokken voelen, dat ze besluiten om donateur te worden van de SOGK. Het jaar 2008 is het jaar van het Religieus Erfgoed. Hopelijk geeft dit inspiratie om zich op te geven als donateur.

Bestuursleden

Dagelijks Bestuur

Dhr. drs. J. Buitink, voorzitter, Braamkamp 27, 8181 CE HEERDE

Dhr. G. van Reenen, vice-voorzitter, Papenpad 35, 6705 CN WAGENINGEN

Mw. E. van der Vliet, secretaris, adres tot 20 mei 2008: Dorpsstraat 53c, 8181 HN HEERDE

Dhr. Chr. Brinkman, penningmeester, Schoolstraat 6, 5301 NV ZALTBOMMEL

Dhr. W. Wensink, bouwkundig adviseur, Lankerdijk 1, 7054 BW WESTENDORP

Bijlage: Overzicht van kerkgebouwen die in eigendom zijn van SOGK

- **De Oude Calixtuskerk in Groenlo**, *gemeente Groenlo*, www.oudecalixtus.nl
Deze kerk is in 1234 in tufsteen gebouwd op de plaats van een stenen kerkje uit 1016. Eind vijftiende eeuw is deze in gotische stijl verbouwd en uitgebreid. De toren is in 1836 afgebrand en vervangen door een toren met lantaarnvormige bekroning. De kerk is in 1978 door de SOGK overgenomen. De kerk is geresatureerd in 1952 en later nogmaals van 2005 tot 2007.
- **De Maartenskerk te Etten**, *gemeente Oude- IJsselstreek*, www.oudekerketten.nl
Kerk uit 1442, opgetrokken uit tufsteen en baksteen met een vierkante toren met vier geledingen. Gotisch schip. Tijdens de oorlog zwaar beschadigd. Bij opgravingen in 1949/50 werden resten van een zaalkerkje uit 1000-1100 gevonden. Overgenomen door SOGK in 1996 en verhuurd aan de Hervormde (nu Protestants) Gemeente. Grondig gerestaureerd in 2003. De SOGK wacht op een subsidie om het Naber-orgel te restaureren.
- **De Oude St.Victorkerk te Batenburg**, *gemeente Wijchen*
Zaalkerkje met dichtgezette spitsboogvensters uit de dertiende eeuw. Grafzerk van Gijsbrecht van Bronkhorst uit 1429. In 1443/44 kapittelkerk. Het schip is herbouwd in 1612 en het zuiderportaal in 1714.
Sinds 1978 eigendom SOGK. Restauratie in 1982, restauratie De Crane-orgel in 1987.
- **De kerk te Rijswijk**, *gemeente Buren*
Driebeukige, middeleeuwse pseudo-basiliek, een van de fraaiste typen Gelders-Nederrijnse gotiek. Onderbouw toren uit veertiende eeuw. Eerste kerk gesticht door Switbertus (ca. 713). Orgel uit 1875 van de firma Witte. Overgenomen door SOGK in december 1989. Na de restauratie (1991-1993) in gebruik van de Hervormde Gemeente.
- **De St. Lambertuskerk te Kerk-Avezaath**, *gemeente Buren*
Onderkant toren uit veertiende eeuw, gotisch koor uit de zestiende eeuw. In 1640 is de toren verhoogd, tevens werd het schip vergroot en verhoogd. In 1861 werd de kerk afgebroken en geheel opnieuw opgebouwd. Sinds 1999 in bezit SOGK. Een grote onderhoudsbeurt vond plaats in 2000-2001.
- **De Dorpskerk te Leur**, *gemeente Wijchen*
Middeleeuws kerkje met toren en schip uit de dertiende en de veertiende eeuw. Laatgotisch koor uit de zestiende eeuw met schilderingen en stemmige glas-in-loodramen. Ruimte overkoepeld door houten tongewelf. Kabinetorgel van Leichel uit 1875. Eikenhouten banken met zestiende-eeuwse gesneden panelen en smeedijzeren kaarsenstandaards. In 1976 overgedragen aan de SOGK. Restauratie vond plaats in de jaren 1984-1987. De Stichting Vrienden van de Kerk te Leur beheert als Plaatselijke Commissie deze kerk.
- **De synagoge in Zutphen**, *gemeente Zutphen*
Deze synagoge is in 1879 ingewijd en in 1922 gerestaureerd. De gevel heeft rondboog-friezen.. Na de oorlog was de joodse gemeente gedecimeerd en raakte de synagoge in verval. In 1949 werd er een machinefabriek in gevestigd. Gemeente Zutphen kocht het pand voor sloop, maar de Stichting Behoud Synagoge voorkwam dat. In 1982 werd de SOGK eigenaar, die het in 1985 restaureerde. De benedenverdieping is verhuurd aan de gemeente Zutphen. De bovenverdieping is als synagoge in gebruik.